

УДК 811.161.2.373Срезневський

Олег Прискока (м. Київ)

НАУКОВА СПАДЩИНА І.І. СРЕЗНЕВСЬКОГО У СЛАВІСТИЧНОМУ АСПЕКТІ (до 200-річчя від дня народження)

13 червня 2012 року виповниться 200 років від дня народження видатного російського філолога-славіста, палеографа, педагога Ізмаїла Івановича Срезневського. З-понад 800 наукових праць з питань русистики, україністики, слов'янознавства, методики викладання російської мови, здійснених ним за 68 років життя, основні праці дослідника, такі як «Материалы для словаря древнерусского языка», т. 1–3, перше видання 1893–1912 рр., «Вступительная лекция И.И. Срезневского в Харьковском университете 16 октября 1842 года» (по суті — програма розвитку славістики на сто і більше років наперед), «Мысли об истории русского языка», СПб, 1849 — не втратили свого наукового значення і сьогодні. Без сумніву, ця пам'ятна дата буде відзначена славістами усього світу. А у Рязанському державному університеті, на землі предків вченого, під егідою Російської академії наук у вересні цього року відбудеться міжнародна наукова конференція, присвячена І.І. Срезневському, у якій, за моїми даними, вже зголосилося взяти участь близько двохсот вчених-славістів з різних країн Європи.

Перш ніж докладніше аналізувати науковий доробок вченого, наведемо деякі відомості з його біографії.

Рід Срезневських вийшов з села Срезнево Спаського повіту Рязанської губернії, де з покоління у покоління священиками церкви Покрова Пресвятої Богородиці були його представники. Прізвище Срезневський виникло наприкінці XVIII століття традиційно для російського духівництва селянського походження. Батько академіка Іван Овсійович Срезневський по закінченні Рязанської духовної семінарії наважився на сміливий вчинок — шукати дозволу отримати світ-

ську освіти, щоб продовжувати навчання у Московському університеті, і за допомогою тодішнього куратора університету відомого письменника і культурного діяча М.М. Хераскова отримав звільнення від духовного звання й став студентом [5: 105-108].

Народився Ізмаїл Іванович у м. Ярославлі, де його батько на запрошення російського мецената П.Г. Демидова працював професором Демидівського вищих наук училища з університетськими класами. Мати майбутнього вченого Олена Іванівна Кускова була дочкою вчителя «танцювання» Шляхетного пансіону при Демидівському училищі. Ініціатором надання дитині незвичного імені Ізмаїл був батько, якого приваблювало значення слова «влаштує Бог» [5: 113].

З місячним Ізмаїлом на руках родина перебралася до Харкова, оскільки Іван Овсійович був запрошений на посаду професора кафедри російського красномовства та поезії Харківського університету [Там само]. У семирічному віці Ізмаїл залишився без батька, який помер у вересні 1819 року. Проте батькові друзі не залишили родину поза увагою. Вони допомогли підготувати хлопчика до вступу у приватний пансіон, де він отримав гімназичну освіту і у 1826 р. у віці 14 років вступив на I курс етико-політичного (юридичного) відділення філософського факультету Харківського університету, який закінчив у 1829 р. з кандидатським ступенем. Служив у Харківському депутатському зібранні, в Харківському совісному суді, був домашнім учителем у поміщиків Подольських в Катеринославській губернії (1832–1833), бібліотекарем в Харківському депутатському зібранні [5: 14, 15]. 16 липня 1837 р. захистив магістерську дисертацію «О сущности и содержании теории в науках политических», після чого був призначений ад'юнктом кафедри політекономії та статистики Харківського університету. В 1838 р. представив до захисту докторську дисертацію «Опыт о предмете и элементах статистики и политической экономии сравнительно», але була відхилена через незвичність методики дослідження та висновків автора. З метою збереження здібного дослідника, який, як вважалося, через недостатню зрілість зазнав прикрої невдачі з докторською дисертацією, адміністрація вирішила надати йому можливість перекваліфікуватися та запропонувала стажування у країнах зі слов'янським населенням. Росії потрібні були кадри професорів-славистів. З 17 жовтня 1839 до 23 вересня 1842 р. знаходився в закордонному науковому відрядженні (Німеччина, Чехія, Австрія, Сербія, Угорщина, Польща), де вивчав мови, фольклор, історію, побут слов'янських народів. Після повернення в Харків почав читати в університеті слов'янознавчі філологічні курси. З грудня 1846 р. захистив дисертацію «Святылища и обряды языческого богослужения древних славян по свидетельствам современным и преданиям», за яку йому вперше в Росії був присуджений науковий ступінь доктора слов'яно-руської філології. Подальша діяльність Срезневського була пов'язана з Петербурзьким університетом та Академією наук. Переїхавши у 1847 р. до столиці, вчений читав різні слов'янознавчі дисципліни, очолював кафедру слов'янської філології, деякий час був

деканом філологічного факультету, головою вченої ради, членом Комісії з управління університетом, в 1861 р. — ректором університету. У 1848 р. Срезневський був вибраний ад'юнкт-професором з російської мови та словесності, в 1854 р. — академіком Академії наук, а потім — головою Другого відділення Академії наук [2: 219, 220].

Сучасне Срезневськознавство налічує сотні, а можливо, й тисячі публікацій.

З минулого простежується така тенденція: автори намагалися всебічно розповісти про його життя і наукові здобутки, проте з різних причин — чи то через брак фактів, чи через усвідомлення того, що праця виходить за межі відведеного місця у виданні, починаючи писати про все, поступово обмежувалися описом одного або кількох, як їм здавалося, найважливіших напрямів його діяльності. Такого зразка ґрунтовні персоналії знаходимо в Енциклопедичному словнику Брокгауза та Ефрона, у біобібліографічному словнику *М.Г. Булахова* «Восточнославянские языковеды» (Мінськ, 1976), у монографії московського дослідника Г.О. Богатової «Отечественные лексикографы» та інших.

Пізніше, з урахуванням попереднього досвіду, з'являються праці *Кондрашов Н.А.* Лингвистическое и методическое наследие И.И. Срезневского. — М., 1979; *Богатова Г.А.* И.И. Срезневский. — М., 1985 (Серія «Люди науки») та [4; 5], у яких автори ставлять за мету всебічно розглянути один якийсь аспект наукової діяльності вченого. Зазначимо, що ще й досі не створено повного списку праць вченого, хоча такі спроби були. Зокрема, академік А.Ф. Бичков склав неповний список на 389 назв статей та книг, в середньому 8-12 публікацій на кожний рік творчого життя І. Срезневського. У 1861 р., коли він був ректором Петербурзького університету, вийшло 19 його публікацій [1: 127, 129]. Сучасні автори вважають, що науковий доробок І. Срезневського складає понад 800 публікацій, та всього списку не наводять. Отже, ця ділянка Срезневськознавства ще чекає на свого дослідника.

Мета нашої доповіді значно скромніша. Ми вважаємо за потрібне хоча б пунктиром окреслити діяльність і здобутки вченого, частково чи повніше описані дослідниками його наукової спадщини, а деякі і неописані взагалі.

Звичайно, найбільше І.І. Срезневський зробив у русистиці.

У 1849/50 навч. році Срезневський вперше в російському мовознавстві почав читати лекції з історії російської мови, тобто курс, який ми зараз називаємо «Историческая грамматика русского языка». За його переконанням, такі дисципліни мають базуватися на результатах дослідження пам'яток давньої писемності. Йому належать відомі праці:

- Рядная запись с печатью XIII в. (1851);
- О договорах князя Олега с греками (1852);
- Памятники X-го века до Владимира святого (1854);
- Хождение за три моря Афанасия Никитина в 1466–1472 гг.;
- Законщина в кн. Господина Дмитрия Ивановича и брата его Володимера Ондреевича (1857, 1858);

- Грамота вел. кн. Мстислава и сына его Всеволода новгородского Юрьеву Монастырю (1859–1860);
- Сведения и заметки о малоизвестных и неизвестных памятниках (1864, 1865, 1866, 1867, 1871, 1873, 1874, 1876, 1879, 1881) [2: 223, 224].

І.І. Срезневський був одним з найбільших палеографів свого часу. Досі не втратили наукового значення такі його праці, як:

- Надпись в Нередицкой церкви близ Новгорода до 1200 г., с рисунком (1863);
- Древние изображения св. князей Бориса и Глеба (1863);
- Монета в.к. Игоря (1861);
- Обзор материалов для изучения славяно-русской палеографии (1867) [2: 225].

Найбільшим життєвим подвигом І.І. Срезневського і нерукотворним пам'ятником його наукової діяльності став створений ним словник давньоруської мови, який повністю вийшов уже після смерті вченого під назвою «Материалы для словаря древнерусского языка» (СПб, 1893–1912. – Т. 1–3).

Словник налічує близько 130 000 лексичних одиниць, охоплює період XI – першої половини XVI століття, розпис карток здійснено на основі 2700 археографічних джерел, з яких 402 джерела є безпосередньо пам'ятками писемності XI–XIV ст., що є особливо цінним, хоча наряду з ними використані і пізні списки пам'яток давньоруського періоду, оригінали яких до нашого часу не дійшли [2: 226].

Вважають, що задум створення історичного словника давньоруської мови виник у І.І. Срезневського у 1847 році. До цього вченого підштовхнула багатюща лексикографічна практика 1840-х рр., коли І. Срезневським були вже складені короткі словники й покажчики до пам'яток: «Акты юридические», «Акты археографической экспедиции (1294–1462 гг.)», Лаврентівський, Іпатіївський літописи, Руська правда тощо. Були опубліковані зроблені під його керівництвом його учнями М.Г. Чернишевським «Словарь к Ипатьевской летописи», А.Н. Пипінін – до I Новгородського літопису, П.А. Лавровським – до інших Новгородських і Псковських літописів [6: 7].

Наукова цінність словника полягає не лише в тому, що за допомогою пояснених у ньому давньоруських слів можна полегшити переклад та коментування змісту давніх писемних пам'яток. Ілюстрації семантики слів подані у хронологічному порядку, отже, перший приклад є, переважно першою писемною фіксацією слова у східнослов'янській писемності. Решта прикладів підібрані у такий спосіб, щоб було можливо продемонструвати функціонування певного слова у пам'ятках давньої писемності різних жанрів.

Отже, «Материалы для словаря древнерусского языка» Срезневського є одночасно джерелом етнографічних, стилістичних, археографічних та інших мовно-історичних досліджень.

У XIX ст. слов'янська лексикографія з історичним ухилом бурливо розвивалася. Вже були словники церковнослов'янської мови

Востокова, два словники Франца Миклошича — етимологічний та *Palaeoslovenicae graecolatini*, словник польської мови Самуеля Богу-міла Лінде, але такого історичного словника, який створив І.І. Срезневський, ще не було.

Не дивно, що під час революційних перетворень 1920-х рр. виникла думка створити новий, радянський історичний словник російської мови. Картотека його була закладена у 1925 р. Учені Інституту російської мови почали видавати його у 1975 р. під назвою «Словарь русского языка XI–XVII вв.». У 2000 р. міжнародною конференцією урочисто відзначили 75 років картотеки ДРС. Випуск словника ще й досі не завершено.

У 1959 р. академік Р.І. Аванесов у тому ж Інституті російської мови висунув ідею створити «Словарь древнерусского языка» XI–XIV вв., який базувався б на картотеці слів, вибраних винятково з пам'яток давньоруської писемності XI–XIV, до середини XV ст. На початок видання у 1988 році словник охоплював 784 джерела, потім їх кількість збільшилася. Працював цілий відділ, проте на сьогодні здійснено випуск 8 томів із запланованих 10-ти, а минуло вже 60 років.

Щоправда І. Срезневський був не один. Після його смерті над виданням словника 32 роки працювала уся його родина, допомагали і колеги. Тому пророчими виявилися слова відомого російського вченого С.Г. Бархударова, який у передмові до другого видання словника написав: «Словарь И.И. Срезневского — величественный памятник русской исторической лексикографии. Как всякий классический труд, он никогда не утратит своего значения, даже тогда, когда будут изданы более совершенные словари древнерусского языка».

Чималий науковий доробок вченого у галузі україністики. Слід зазначити, що період студентства І.І. Срезневського збігся в Україні з піднесенням цікавості до досліджень народної старовини та поезії, що отримала романтичний напрям як у південноросійських етнографів, так й у Західній Європі. На цій хвилі навколо Срезневського утворився студентський гурток товаришів-етнографів, любителів літератури та історії. У нього входили друзі ще з пансіону, а потім й університету: брати Євєцькі (пізніше друкувалися в «Деннице» Дубровського), І.В. Розковшенко (відомий як перекладач Шекспіра), О.Г. Шпигоцький (письменник-поет), О.А. Джунковський. Вони мріяли писати історичні повісті або поеми. Лідером у зборі етнографічних матеріалів, завдячуючи своїм знанням та завзятості, був Ізмаїл Срезневський [1: 127, 129].

У ці роки у ньому зародився особливий інтерес до української літератури — творів відомих письменників І.П. Котляревського та Г.Ф. Квітки-Основ'яненка, в яких відображалися події та звичаї усіх прошарків українського суспільства.

З 1831 р. почалася його літературна діяльність. На сторінках «Украинского альманаха», який І. Срезневський видавав разом з Розковшенком, він надрукував декілька своїх віршів, малоруських пісень, записаних в народі, та статтю «Мысли и замечания».

Займаючись етнографічними пошуками, вчений найбільше працював в Катеринославській губернії України. Результатом цього був вихід у світ перших книжок «Запорожской старины», в яких, як сказано в одній з рецензій, «собиратель поместил невиданные доселе материалы по истории Украины от Гедемина до Мазепы, заключающие в себе собрание исторических песен и дум малорусских, свод летописей и извлечений из других исторических документов» з примітками про побут та звичаї запорожців. Все це справило сильне враження на сучасників та зробило ім'я молодого дослідника відомим, «выдвинув его и как учёного собирателя-этнографа, и как талантливого писателя и пламенного украинца». Про це свідчать відгуки сучасників: М.В. Голя, Т.Г. Шевченка, М.А. Максимовича та інших.

У перші роки становлення наукової діяльності І.І. Срезневського у нього зав'язалися дружні стосунки зі столичними письменниками та істориками: І.М. Снегирьовим, В.Г. Анастасевичем, Г.Ф. Квіткою, В.Н. Каразіним, І.П. Котляревським, Л.І. Боровиковським, А.Л. Метлинським та багатьма іншими. В одному з листів до І.М. Снегирьова «Взгляд на памятники украинской народной словесности» (1834) Срезневський називає малоруське наріччя «одним из языков богатейших», що має повне право на літературне існування.

Нарівні з публікаціями етнографічних праць з досліджень України І.І. Срезневський почав видавати літературні твори сучасників, наприклад, «Наталку-Полтавку» (1838) та «Москаля-Чарівника» (1841) І.П. Котляревського, вірші Гулака-Артемівського, твори Сковороди та інші [5: 16, 18].

Слід відзначити праці І.І. Срезневського з історії України. «Историческое обозрение гражданского устройства слободской Украины со времени её заселения в Харьковскую губернию» багато років залишалося актуальним, і вже набагато пізніше, в 1883 р., було перевидане в «Харьковском статистическом листке» [5: 16, 17].

Після повернення із закордонної подорожі І.І. Срезневський протягом чотирьох років (1842–1846) викладав в Харківському університеті курс лекцій «Історія та література слов'янських наріч», у вступному розділі якого доводив необхідність дослідження слов'янських мов та літератур в Росії. У цей же час вчений проводив заняття з пояснювального читання давньоруських пам'ятників [Там само].

Важливу роль І.І. Срезневський зіграв у науковій долі О.О. Потебні. Вона зумовлена тим, що вже в його ранніх працях він побачив відгук на ідеї, що були висловлені в праці «Мысли об истории русского языка». Як пише дослідник І.Я. Айзеншток: «Некоторые тезисы «Мыслей об истории русского языка» И.И. Срезневского являются как будто эмбрионами отдельных мест и тезисов труда Потебни «Мысль и язык»».

У всій науковій діяльності О.О. Потебні й особливо в його праці «Из записок по русской грамматике» І. Срезневський бачив здійснення програми, наміченої ним у «Мыслях об истории русского языка» [7: 17].

Корифей вітчизняної славістики І.І. Срезневський (1812–1880) зробив вагомий внесок в історико-філологічне вивчення слов'янських народів в час їх національного відродження. І словакістика займає в цьому контексті своє гідне місце.

Молодий вчений вперше в Росії записав народні пісні словаків від торговців дрібним товаром, що доходили до Харкова, та видав їх окремою збіркою в 1832 році. «Словацкие песни» зустріли співчутливе відношення в середовищі російської та української інтелігенції, навіть потрапили в бібліотеку О.С. Пушкіна, можливо, ставши його натхненням при створенні «Песен западных славян».

Історичні долі словацького народу склалися драматично. Рано загубивши свою національну незалежність, завойовані ордами мадяр, вони увійшли до складу Угорського королівства, а потім й Австрійської імперії. Подвійне державне підпорядкування ускладнювалося конфесійним розколом. Частина словаків залишилася католиками, друга перейшла у протестантство. Представники різних конфесій ще й використовували різні мови в писемності: протестанти ввели чеську «бібліччину», католики писали спочатку латиною, а наприкінці XVIII — початку XIX ст.. талановитий мовознавець А. Бернолак спробував кодифікувати словацьку мову на основі західнославацьких діалектів. Лідери словацького національного відродження, протестанти П.Й. Шафарик і Я. Коллар, в 30–40 роки виступали захисниками чесько-словацької мовно-літературної єдності. Їх однопумець, обдарований вчений та суспільний діяч, Л. Штур разом зі своїми соратниками в 1843 р. зробив кодифікацію словацької літературної мови на основі середньословацьких діалектів, яка з певними змінами прийнята й досі.

І.І. Срезневський під час свого відрядження до слов'янських земель (1839–1842) вступив у дружній контакт з представниками різних таборів. Російський вчений зумів розібратися в суперечностях словацького національного руху, вловивши його провідні перспективні тенденції. Він виступив на підтримку реформи Л. Штура, у зв'язку з тим, що її противники звинуватили його та О.М. Бодянського (колегу з Московського університету) в «подстрекательстве к отторжению словаков от чехов».

І.І. Срезневський першим розробив класифікацію словацьких говорів, в загальному вигляді прийняту й в сучасній науці, склав «Словарь горных словаков», що відображує середньословацькі говори.

У своїх лекціях він одним із перших в Росії розглядав словаків в історико-філологічному відношенні в якості самостійного, хоча й «бездержавного» народу. Студенти мали загальне уявлення про особливості словацької мови, її діалекти, етнографічні особливості населення та фольклор. Він характеризував творчість відомих представників словацької літератури: Я. Голлого, Я. Коллара, наукові праці А. Бернолака, П.Й. Шафарика, Я. Коллара, Л. Штура.

На жаль, на схилі віку за певними обставинами І.І. Срезневський відмовився від попередніх переконань та почав розглядати словацьку мову як наріччя чеської.

Серед словаків І.І. Срезневський незмінно був великим авторитетом та заслуговував величезної поваги. Добра пам'ять про нього лишається в їх серцях й досі. Ім'ям вченого названа одна з вулиць в Братиславі [7: 20-21].

Наукові зв'язки російських та чеських славістів мають давні традиції. Великого розквіту вони досягли в 40-60-х рр. ХІХ ст., неабияк сприяючи розвитку слов'янознавства в обох країнах. Значний внесок в розширення цих зв'язків зробив І.І. Срезневський. Починаючи з 40-х рр. ХІХ ст., він постійно виступав популяризатором передових для свого часу досягнень чеської славістики в Росії. Цю мету переслідували його статті в російських наукових журналах та виступи на засіданнях Відділення російської мови та словесності.

Чеська проблематика була гарно представлена в його університетських курсах «Славянские древности», «История славянского языка по наречиям», «Древности западно-славянской словесности» та ін. Він постійно заохочував заняттями богемістикою своїх студентів, призначаючи відповідні теми курсових робіт. Окрім того, з його ініціативи теми зі славістики та, зокрема з богемістики, часто висувалися на медаль історико-філологічного факультету Петербурзького університету. Зокрема, золоті медалі отримали: П. Анненков (випускник) за роботу «Иоанн Гус, обзор его жизни и чешских сочинений» (1870), В. Ивацевич — «Об успехах изучения народной поэзии у западных славян с обозначением правил собирания, издания и объяснения памятников» (1872), В. Регель — «Критическая оценка с приложением отрывков в русском переводе хроники Козьмы Пражского» (1878).

Виступи І.І. Срезневського в ОРЯС нерідко були відгуком на вихід важливих у науковому відношенні книжок та видань чеських вчених, на отримання відомостей про поточну роботу. Зокрема, на засіданні ОРЯС у лютому 1877 р. вчений повідомив про роботу А. Патери над підготовкою видань про листування Й. Добровського, а на одному з засідань навесні 1879 р. — про його нове важливе відкриття в Бібліотеці Пражського митрополитського капітулу «чешских славянских глосс к беседам Григория, папы XI–XII века», що ввійшли в науку під назвою «Святогрегоровских» чи «Патеровых» і т.п.

Восени 1874 р., звітуючи перед ОРЯС про участь в роботі Київського археологічного з'їзду, Срезневський повідомив про своє наукове відкриття. На виставці стародавніх рукописів, приуроченої до з'їзду, він знайшов невідомий глаголичний пам'ятник, який він назвав «Киевские глаголические листки». (У наш час «листки» вважаються пам'ятником старослов'янської писемності першої половини Х ст.) Срезневський вперше опублікував та дослідив цей пам'ятник, та встановив, що він є старослов'янським перекладом латинського міссала «римсько-католицького обряду».

І.І. Срезневський вперше вказав на наявність ряду чехізмів в цьому пам'ятнику та на його чехо-моравське походження, що надало йому підстави передбачати в Х–ХІ ст. існування «чеського типу» старослов'янської мови.

Але найбільше увагу Срезневського в 70-ті рр. привертала проблема достовірності цілого ряду давньочеських рукописів, «відкритих» ще в 10–20-ті рр. XIX ст. Головними з них за науковим та національно-культурним значенням вважалися «Краледворський рукопис», «знайдений» В. Ганкой в 1817 р. в Краловому Дворі та «Любушин (Лібушин) суд» («Зеленогорський рукопис»), присланий анонімно до Праги в 1818 р. Рукописи мали яскраво виражений загальнослов'янський та антинімецький характер та, за замислом фальсифікаторів, мали свідчити про високий рівень освіченості не лише стародавніх чехів, а й усіх слов'ян у ранньому середньовіччі.

Срезневський висловив сумніви у їх старожитній ідентичності, хоча рукописи сприяли зміцненню національної самосвідомості чехів, що було важливим аргументом в їх боротьбі проти германізаторської політики австрійської влади.

Головним чином, спільні пошуки істини й зміцнили зв'язки І. Срезневського з чеськими вченими в цей період.

У 1870-ті рр. багаторічна невтомна діяльність Срезневського у справі розвитку російсько-чеських зв'язків була оцінена в Чехії. Він був вибраний почесним членом «Академічного чеського читацького товариства» (1874 р.), а найголовніше — «Королівського чеського вченого товариства» (1878 р.) — прообразу Чеської Академії наук [4].

Найменше дослідженою є діяльність І.І. Срезневського в галузі полоністики. У нашому полі зору немає жодної монографії з цього питання, є лише непрямі відомості, що окремі публікації на рівні статей друкувалися у польській науковій періодиці.

Проте у старому підручнику А.Є. Супруна та А.М. Малюти «Введение в славянскую филологию» (Минск, Вышэйшая школа, 1981. — С. 310.) у персоналії польського та російського славіста І.О. Бодуена де Куртене знаходимо такий пасаж: «В работе «О древнепольском языке до XIV столетия», написанной как магистерская диссертация по указанию его петербургского руководителя И.И. Срезневского, Бодуэн де Куртене собрал и тонко проанализировал материал латинских грамот, в которых встречались отдельные польские слова, представил словарь и описал фонетику дописьменного польского языка». Отже, видатний славіст І.О. Бодуен де Куртене теж був учнем І.І. Срезневського. З нагоди згадки про учнів додамо, що учнями І.І. Срезневського були М.Г. Чернишевський, М.О. Добролюбов, Д.І. Писарев, О.М. Пипін, Є.І. Ламанський та багато інших досить відомих людей.

У працях з історичної лексикології польської мови, з якими мені довелося ознайомитися під час перебування у Польщі, польські дослідники, з огляду на пізні виникнення польської писемності, перші фіксації спільнослов'янських слів зазначають за їх відбитками у нашій східнослов'янській давній писемності та фіксаціями у «Материалах для словаря древнерусского языка» І.І. Срезневського.

У південнослов'янському напрямі досліджень доробок І.І. Срезневського теж чималий.

Під керівництвом відомого граматики Вука Караджича він вивчав сербську і хорватську мови.

Загальне зацікавлення славистів викликали такі його праці: «Очерки книгопечатания в Болгарии» (1846 р.), «Древние памятники письма и языка юго-западных славян» (1864 р.), дослідження резьянських говірок, виконані ним і під його керівництвом І.О. Бодуеном де Куртене [3], численні розвідки зі старослов'янської мови.

У 1867 р. І.І. Срезневського було обрано почесним членом Південнослов'янської академії наук та мистецтв у Загребі [8].

Отже, підбиваючи підсумок славистичних здобутків І.І. Срезневського, ми можемо з впевненістю стверджувати, що його доробок і сьогодні, у ХХІ ст., є прикладом служіння славистичній науці як для поодинокого, окремо взятого славіста, так і для науково-дослідних чи навчально-наукових колективів, яким є, наприклад, наш Київський славистичний університет.

1. Богатова Г.А. Отечественные лексикографы XVIII–XX века. — М.: Наука, 2000. — 508 с.
2. Булахов М.Г. Восточнославянские языковеды: Библиографический словарь, т.1. — Минск, 1976. — 319 с.
3. Відомості про чеський напрям діяльності І.І. Срезневського // Досталь М.Ю. Срезневський і його зв'язи з чехами і словаками. Гл. II Роль І.І. Срезневського в розвитку руско-чеських наукових і культурних зв'язей в 40–70 гг. XIX века. — М., 2003. — С. 199–297.
4. Досталь М.Ю. І.І. Срезневський і його вклад в словакистику // І.І. Срезневський і історія слав'янсько-руської філології. — Рязань, 2007. — 411 с.
5. Колгушкіна Н.В. Академик І.І. Срезневський в культурному просторі Росії. — Рязань: РГУ ім. С.А. Есенина, 2011. — 399 с.
6. Словарь древнерусского языка (XI–XIV в.). — М., 1988. — Т.1. — 525 с.
7. Франчук В.Ю. Научная школа І.І. Срезневського на Україні // І.І. Срезневський і історія слав'янсько-руської філології: Тенденції в науці, освіті та культурі. — Рязань, 2007. — 411 с.
8. Цыхун Г.А. Славистические интересы І.І. Срезневского. Резия и восточные славяне // Славянские языки, письменность и культура: Сб. науч. тр. — К.: Наук. думка, 1993. — С. 63–66.

Oleg Pryskoka (Kyiv)

I.I. SREZNEVSKY'S SCIENTIFIC HERITAGE IN THE ASPECT OF SLAVIC STUDIES
(to the 200th anniversary of the dirthday)

The article dedicated to academician I.I. Sreznevsky the prominent Russian philologist and slavist. His scientific achievements in researches of different sphere in Russian, Ukrainian, Bulgarian and Polish etc. are shown. A heed is paid to his lexicography heritage, paleographic researches and pedagogical and social activities.

Key words: Slavic studies, education, master's and doctoral thesis, historical linguistic, ancient texts, old Slavonic language, old Russian language, lexicography, manuscript, lecture, scientific heritage.